

Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı

Hasan BACANLI

Gözden Geçirilmiş

2. Baskı

Prof. Dr. Hasan BACANLI

DEĞER BİLİNÇLENDİRME YAKLAŞIMI

ISBN 978-625-6829-76-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

Gözden Geçirilmiş 2. Baskı: Ekim 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ankara Özgür Matbaacılık
1250. Cad. No: 25 Ostim Yenimahalle/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46821

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Hasan BACANLI

1961 yılında Nikfer’de (Tavas-Denizli) doğdu. Ankara Üniversitesi (AÜ) Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler (EPH) Ana Bilim Dalında 1982 yılında lisans eğitimini tamamladı. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü EPH Programında 1984 yılında yüksek lisans ve 1991 yılında doktora eğitimini tamamladı. 1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri Ohio State (Eyalet) Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. 1984-1985 yıllarında MEB Mardin Rehberlik ve Araştırma Merkezinde çalıştı. 1985-1992 yıllarında Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) Ana Bilim Dalında, 2003-2004 yılları arasında Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği yaptı. Selçuk Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitelerinde öğretim üyesi, Biruni, Üsküdar ve Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitelerinin Eğitim Fakültelerinin dekanı ve öğretim üyesi olarak çalıştı. 1994 yılında doçent, 2003 yılında profesör ünvanlarını aldı. Çeşitli yayınevlerinde genel yayın danışmanı olarak çalıştı. UNESCO Türkiye Milli Komitesi Yönetim Kurulu Üyeliği yapmıştır. Dr. Hasan Bacanlı, ilgi alanlarını benlik ve kişilik, sosyal ve kültürel etkiler, güdülenme, değerler, duyuşsal davranış ve düşünme olarak tanımlamıştır. Dört Katlı Düşünme Modelini ve Değer Bilinçlendirme Yaklaşımını geliştirmiştir. İlgilendiği konularda ve eğitimle ilgili konferans konuşmaları yapmıştır. Dr. Hasan Bacanlı’nın yayınlanmış ulusal ve uluslararası çok sayıda makale ve sözel bildiri çalışmaları vardır. Dr. Hasan Bacanlı çeşitli ders ve kültür kitapları yazmıştır. Bunlar:

Eğitim Psikolojisi, Sosyal İlişkilerde Benlik, Kendini Ayarlamamanın Psikolojisi, Duyuşsal Davranış Eğitimi, Sosyal Beceri Eğitimi, Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı, Yetişkinlik ve Yaşlılık: Gelişimi ve Psikolojisi (Editörlük), Psikolojik Kavram Analizleri, Küçük Prens’in Peşinde, Özür ve Af, Yurdun Gölgesinde, İnsan Başkısıyla İnsan Olur, Sıfat Tarama Listesi El Kitabı, Bilgi Teknolojileri, İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı, Türkçe Mübarek Bir Dildir: Türkçenin Mantık Dizgesi. Ağustos 2023’te aramızdan ayrılmıştır.

“...eğitimle ilgili birçok aptallık eğitimdeki hâlihazır felsefi ve değerbilimsel karışıklığın kaçınılmaz yan ürünü olarak ortaya çıkar. Değerden-arınık olmaya çalışmak, tamamen teknolojik olmaya çalışmak (*sonucu dikkate almadan araç üzerine yoğunlaşmak*), sadece gelenek veya alışkanlığa dayanmaya çalışmak (*yaşayan değerleri yok sayıp eski değerlere sarılmak*), eğitimi sadece telkin olarak tanım-lamak (*kişinin kendisinininkinden ziyade başkalarınınca belirlenmiş değerlere sadakat öğretmeye çalışmak*) – bunların hepsi de değer-karışığı, felsefi ve değerbilimsel başarısızlıktır.”

(Abraham Maslow)

“Değer eğitimi programdaki diğer çekirdek alanların zavallı kuzenidir.”

(B. V. Hill)

ÖN SÖZ

Değer eğitimi ile uzun sayılabilecek bir süreden beri uğraşan biri olarak cevap veremediğim bazı sorular vardı. Bunlardan en önemlisi “neden yazmıyorsunuz” veya “bunları okuyabileceğimiz bir kaynak var mı” sorusuydu. Kitap yazmak zor bir iş, en azından benim için. Benim Unde Scis'i yazmam yaklaşık yirmi yılımı aldı. Bilgi psikolojisi ile ilgili temel sorulardan bir kısmı hala cevaplandırılmayı bekliyor. Eğitim Psikolojisi kitabım 10 yılda yazıldı. Daha kısa sürede yazdıklarım da oldu, ama akademik olarak biraz üst seviyede kaldı. Yazım ve baskı hataları cabası. Bu kitap da biraz zaman alacak kitaplardan. Çünkü her şeyi yazmak için de, kısaltmak için de zaman yok. Her şeyi yazabilmek için kaynakları toplayıp kapamak gerekiyor. Bu da biraz fildişi kuleye çekilmek oluyor. Bu yolda daha çok derleme sorunu ile karşılaşılıyor. Kısaltmak için ise yaptığının aklınıza yatması gerekiyor. Belki uğraştığım konular yüzündendir (ben böyle düşünmeyi tercih ediyorum, belki bahane buluyorumdur), o konuda zihnimin durulması bazen zaman alıyor. Aklıma yatmayan ve kendimce oluşturduğum dünya görüşü içinde uygun bir yere yerleşmeyen bir düşünce ve bu düşünceye dayalı kitap yazmak beni rahatsız ediyor. Bu kitapta ikisi arası bir yol izlemeye çalıştım.

Ben akademik konularda aktarmacılığın ötesinde Türkiye’de yerel üretim yapılması gerektiğini düşünenlerdenim. Değer eğitimi konusunda genel olarak (dünyada ve tabii ki ağırlıklı olarak ABD’de) yapılan çalışmaların ve ileri sürülen düşüncelerin Türk okuyucusuna aktarılması tabii ki önemli. Ancak bu noktada kalmamak da bir o kadar önemli. Pavese der ki: “Şiir bir aptalın denize bakıp tıpkı yağ gibi demesiyle başlar. Ama o düzeyde kalmak da aynı derecede aptallık olur.” Bence akademik camianın üzerine düşen de budur. Yani bu topraklarda üretim yapılabilirdir ve kendi görüşlerimizi ve uygulamalarımızı oluşturabilirdik. Bunun çok önemli bir sebebi var, o da dünyaya bakış ve konuyu ele alış amacımızdaki farklılık. Batıda ele alınan konuların, o konudaki dayanakların ve o konuları ele alış amacının bizim yapmaya çalıştığımızı iddia ettiklerimizden farklı olduğunu düşünüyorum. Tabii ki genel olarak aktarmacılığı uzun bir süre hepimiz yapıyoruz. Ama konunun diğer tarafını, yani yerel düşünce üretme yönünü ihmal etme hakkımız olmadığını düşünüyorum.

Bu çalışmada Türkiye’deki ve Türkçe değer eğitimi yaklaşımlarına yer verilmemesinin nedeni de bu aktarmacılıktır. Genel olarak gördüğüm çalışmalar ya dışarıdan aktarılan ya da dayandığı temelleri ortaya koymaktan çok belli bir takım değerleri ön plana çıkaran model ve uygulamalardır. Ayrıca Türkiye’de genel olarak eleştiri kültürü bulunmadığı için bu gibi çalışmalara yapılan eleştiriler de doğru şekilde karşılık bulmamaktadır. Bu çalışmada sunulan değer eğitimi modeli ise özgün bir yaklaşımdır. Yani bu çalışma yurtdışındaki bazı kavram ve kuramların Türkiye’ye uyarlanması veya onlara dayanarak geliştirilmesi şeklinde bir çalışma değildir. Ancak çalışmanın uluslararası literatürle kurulabilecek bağlantılarına çalışmanın bilimsel temellerine işaret etmesi amacıyla yer verilmiştir. Okuyucu gerekli değerlendirmeyi kendisi yapacaktır.

Aynı zamanda bu çalışma her türlü eleştiriye de açıktır. Bilim durağan bir eylem değildir, zaman içinde gelişmektedir. Dolayısıyla bu çalışma da ilk ortaya çıktığı Bacanlı ve Dombaycı (2012) çalışmasından bu yana gelişmeye devam etmektedir. Bu kitabın amacı da şimdiye kadar geline noktaya işaret etmektir. Gelecekle ilgili düşünceler kısmında ileride olabilecek muhtemel yollar ve gelişmelere işaret edilmiştir. Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı daha geniş ve büyük birtakım düşünce sistemlerinin (örn. Dört Kathi Düşünme Modeli) ürünü olduğu için, sistem-

lerdeki değişiklikler modele de kuşkusuz yansiyacaktır. Ancak dayandığı temellerin ne kadar sağlam ve güçlü olduğu ilgili literatürden anlaşılabilir.

Değer Bilinçlendirme bizim sorularımıza cevap vermek üzere geliştirilmiştir. Ancak benzer durumda olup benzer soruları soran herkes (yani başka toplum ve kültürler) için de geçerli olacağını düşünüyorum. Kuşkusuz bu çalışmanın eksiklikleri vardır ve olacaktır. Onları zaman içinde düzeltebileceğimi ve tamamlayabileceğimi düşünüyorum. İnsani eksikliklerin sonu yok. Mükemmeliyetçilik bu noktada sıklıkla verimsizliğe yol açıyor. Ben de bir şekilde ortaya konması gerektiği düşüncesiyle düşündüklerimi ve yaptıklarımı(zı) artık kitaplaştırmanın zamanı geldi diye düşündüm.

Çalışmanın adını “*İnsan, Erdem ve Eğitim Adına Değer Bilinçlendirme*” olarak seçtim. Bunun birkaç nedeni var. Öncelikle burada yapılan çalışmalar *insan* olmanın bir gereği olarak düşünme ve değeri ele almaktadır. Bence insanın bu iki özelliği onun neredeyse alamet-i farikasıdır. İkinci olarak *erdem* insanın sahip olması beklenen özelliklerindendir. Erdem onu daha üstün bir insan kılar. Bunu gerçekleştirmenin yolu da *eğitim*den geçer. Bu üç kavram da günümüzde anlamlarını yeniden edinme ihtiyacı olan kavramlardır ve aslına bakılırsa neredeyse unutulmuş veya asli anlamlarını kaybetmişlerdir. Bu ve diğer çalışmalarımın, hatta özellikle yazı ve makalelerimin özel konulara eğilememesinin nedeni deyim yerindeyse “*şeytan taşlamaktan tavafa vakit bulamamak*” halidir. Kavramlarımız gerçek anlamlarını yitirmeye yüz tuttukları için onların gerçekte ne olduklarını ele almak bence önemlidir. Cemil Meriç hayatı boyunca bunu yapmaya çalışmıştı. Kavramlarımız o kadar bulanıklaştırılıyor ve anlamlarını yitiriyor ki, Voltaire’in dediği gibi “*arkadaşlar! Öncelikle kavramlarımızı tarif edelim!*” demek zorunlu hale geliyor. Kavramlarımızı doğru tanımladığımızda kavramların anlamları da daha vazih, sarıh, fasih (günümüz Türkçesiyle kısaca “açık” dediğimiz) hale gelir. Bu da hem zihnimizi hem de iletişimimizi düzeltir (düzgünleştirme anlamında).

Ayrıca bir şeyin *adına* bir eylemde bulunmak onu adlandırmak, onu çağırarak, onu var kılmak anlamlarına gelir. *İnsan, Erdem ve Eğitim Adına* demek insanı, erdemi ve eğitimi yeniden var kılmaya yönelik bir çabayı ifade eder. Günümüz şartlarında, İnsan ve Erdem kelimeleri bir yana, Eğitim kelimesi bile yeniden var kılınmaya ihtiyaç duymaktadır. Çalışma okuyucuya bunları hatırlattığında, yani okuyucunun zihnine onları getirdiğinde bile amacının en azından bir kısmını yerine getirmiş olacaktır.

Bu düşüncelerle ortaya çıkan çalışma elinizdedir. Bilirsiniz, bu aşamadan sonra yazar çekilir ve kitap okuyucu ile baş başa kalır. Umarım anlaşsınız, uyuşursunuz ve birlikteliğinizden keyif alırsınız. Keyif alınmayan bir eğitim, eğitim değildir, bana göre. Bu ilişkiniz bir eğitim değil, ama keyif almanız gereken bir durumdur. Tadını çıkarın bence. Ben öyle yapıyorum ve yapacağım.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın bu hale getirilmesinde birçok kişinin katkıları olmuştur. Bu kişilerin başında değerli dostum (o öğrencim olduğunu düşünüyor, ama ben artık onu dostum olarak görüyorum) Doç. Dr. Mehmet Ali Dombaycı geliyor. Onunla yaptığımız konuşmalar bu çalışmaların, hem Dört Katlı Düşünme Modelinin hem de Değer Bilinçlendirme Yaklaşımının ana motorlarından biri oldu. İlk tohumlarını birlikte attık. Dombaycı'nın katkıları olmasaydı bu çalışmalar ortaya çıkmazdı. Zaman zaman gelinek noktayı paylaştık ve son haliyle zaman ayırıp kitabı okudu ve eleştirilerini ilettiler. Onun eleştirileri benim için yönlendiriciydi. Birçoğunun yanı sıra örnek için Nell Noddings'e dikkatimi çekti. Eleştirilerinin tümüne cevap verememiş olabilirim. Dombaycı ile çalışmalarımız daha uzun süre devam edecektir inşallah.

Özellikle teşekkür etmem gereken diğer isim İlker Akgül. İlker Değerler Eğitim Merkezindeki çalışmalara katıldı ve sonra da çalışmalarda yer aldı. Değer Boyutlandırma ile ilgili çalışmaların diğer bir motoru oldu. Yaklaşımaya dayalı birçok çalışmanın hemen hemen her aşamasında yer aldı ve yer almaya devam ediyor. O olmasaydı herhalde daha uzun süre bu hale getiremezdim. Benim henüz yetişemediğim noktalara yetişme çabası takdire şayan. Ayrıca yaklaşımı kullanarak bir doktora tezi hazırlığı içerisinde ve eminim o çalışma da yaklaşıma farklı boyutlar getirecektir.

Çalışmalara katkıları için teşekkür etmem gereken iki isim daha var. Aysun Akgül bize biraz geç katılmış olsa da, aradaki mesafeyi kısa zamanda kapattı ve gayret gösterdi. Onunla özellikle kavram analizini rehberliğe uygulama çabaları içerisindeyiz. Seda Türkan özellikle ilk çalışmalarda bize ayrı bir perspektif kattı. İkisine de teşekkür ediyorum.

Kitap taslağını okuyarak katkıda bulunan arkadaşlara ayrıca teşekkür ederim. Bunların başında Duygu Dinçer geliyor. Çok titiz bir okuma yaptı ve eleştirileriyle çalışmayı güzelleştirdi. Fazilet Yavuz Birben'in eleştirileri de çalışmanın güzelleşmesine katkıda bulundu. Onun bir araya getirdiği bir grup arkadaşla bir süredir pazartesi toplantıları gerçekleştiriyoruz. Yaklaşımı farklı ortamlara ve farklı kavramlara uygulama çabası içindeyiz. Onlarla yaptığım çalışmalardan yeni şeyler öğreniyorum, bu da çalışmayı daha iyi hale getirmeme yardımcı oluyor.

Beni bu yöndeki çalışmalarımı dinlemek için davet eden kurum ve kuruluşlara teşekkür ederim. Hem davetleri beni onurlandırdı, hem de onlarla paylaşımlarım yeni açılımlar sağladı. Sonuçta beni motive ettiler.

Çalışmalara katılan öğrencilere teşekkür ederim. Onlar yaptığımız işin deneysel yanını bize gösterdiler. Onların keyif almaları önemliydi, onlar da keyifle katıldılar. Onların mutlu olduklarını görmek benim için hem güdüleyici oldu, hem de geribildirim sağladı.

Bir süredir hem değer eğitimi hem de kitap hakkındaki konuşmalarımı sabırla dinleyen yakın arkadaşlarımdan yeri ayrı. Onlar çalışmanın ortaya çıkışını kolaylaştırdılar.

Hepsine çok teşekkür ediyorum. Kitabın sevapları onlardır, hatalar bendendir. Yararlı olması dileğiyle...

Hasan BACANLI
İstanbul, 2017

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Teşekkür.....	vii
1. Bölüm: Giriş.....	1
Eğitimde Duyuşsal Alan	1
Dört Katlı Düşünme Modeli	5
2. Bölüm: Değer.....	9
Değerin Tanımı	9
Değerin Özellikleri	16
Rokeach ve Değer Hiyerarşisi	26
Shalom Schwartz	28
İşlevsel Değer Kuramı.....	34
Roy D'Andrade	35
Abraham Maslow ve Varlık-Değerleri	36
Bütüncül Değerlere Dayalı Yaşam Rol Seçimi ve Doyum Kuramı	37
Eylem Halinde Değerler: Yapılandırılmış Güç Görüşmesi	39
Değerler Listesi ve Değerler ve Yaşam Tarzı Ölçekleri (LOV ve VALS).....	41
Eyleyici ve Toplulukçu Değerler.....	42
Yumuşak Değer Yönetimi Modeli	43
Değer Eğitimi İçin Öneri.....	44
3. Bölüm: Eğitim ve Değer Eğitimi.....	49
Eğitim.....	49
Süreç Olarak Eğitim	49
Kurum Olarak Eğitim.....	54
Eğitimin İşlevleri ve Değer Eğitimi.....	55
Eğitimin Türkçesi ve Ustalaşma	57
Değer Eğitimi.....	57
Değer Eğitiminin Amaçları.....	63
Değer Eğitimi Yaklaşımları ve Uygulamaları.....	65
Karakter Eğitimi	70
Özen Eğitimi (Noddings)	72
Tüm Okul Yaklaşımı.....	74
UNESCO / UNICEF Değerleri.....	76
Avustralya Değerler Eğitimi.....	78
DESC – Filipinler.....	79
Değer Eğitimi Teknikleri ve Stratejileri	81

4. Bölüm: Değer Eğitimi Modeli Olarak Değer Bilinçlendirme.....	84
Değer Analizi	96
Değer Örümceği	96
Değer Böceği Uygulaması	99
Değer Sosyometrisi	100
Değer Dereceleme	101
Değer Karşılaştırma.....	101
Değer Sorgulama	102
Değer Belirleme	102
Değer Aynası.....	103
Değer Konumlandırma	103
Değer Karşılaştırma.....	103
Dünya Değeri	103
Dünya Tehlikeleri	103
Değer Metresi	104
Değer Öznelletirme	104
Hayali Çocuk.....	104
Başkası Ne Yapar.....	105
Değer Göreliliği	105
Değer Yansıtma.....	105
Genel Teknikler	105
Değer Kadranı.....	105
Değer Bukalemunu.....	105
Değerlendirme	106
Teknikler	106
Projeler ve Araştırmalar	107
Araştırmalar	107
5. Bölüm: Gelecek Üzerine Düşünceler	124
Düşünmeyi Düşünmek	126
Değer Eğitimi: Sorular ve Sorunlar	135
Değer Eğitiminde Yöntem Sorunu.....	146
Kaynakça.....	152
Ekler	161
I. Schwartz Değer Listesi	162
II. Schwartz'ın Portre Değerler Ölçeği (40).....	166
III. Yaşam Değerleri Ölçeği.....	169
IV. Eyleyici – Toplulukçu Değerler.....	170
V. Değer Sorgulama Listeleri	172
VI. Değer Bilinçlendirme İhtiyaç Belirleme Listesi	174
VII. Etkinlik Değerlendirme Ölçeği.....	176
VIII. Değer Kavramının Etimolojik Analizi	178
IX. Değerin Kavram Analizi	184
X. Değer Aynası	185
XI. Değer-metre.....	186
Dizin	187

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölüm eğitimde bilişsel davranış alanı ile ilgili gelişmelerin seyri ele alınarak başlamaktadır. Bu gelişmelerin duyuşsal alan ile ilgili gelişmelerle ilişkisi ve duyuşsal alan davranışlarının eğitim sistemlerine girişi ile devam etmektedir. Dünyadaki diğer (zeka, değer gibi) kavramlarla ilgili gelişmelerin duyuşsal eğitimin gelişimine katkıları vurgulanmaktadır.

Diğer bir gelişim çizgisi olarak ise düşünme eğitimi konusu ele alınmakta, Dört Katlı Düşünme Modeli (DKDM) tanıtılmaktadır. DKDM bağlamında özenli düşünmenin bir boyutu olarak geliştirilen Değer Bilinçlendirme Yaklaşımının (DBY) tanıtılması ile bölüm sona ermektedir. Böylelikle DBY'nin geliştirilme süreci ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Eğitimde Duyuşsal Alan

Eğitim uzun zaman davranışçılığın etkisinde kalmıştır. Bunun nedeni davranışçılığın getirmiş olduğu pratik uygulamaların eğitimin ihtiyacına kolayca cevap vermiş olmasıdır. Yani, eğitim geçen zaman içinde daha fazla ve daha iyi yapılandırmaya ihtiyaç duymaya başladığında, davranışçılık bu yapılandırmayı hazırlamıştır. En etkili eğitim programcılarının başında gelen (Hayes, 1991) Franklin Bobbitt, *The Curriculum* (Eğitim Programı) (1918) kitabını 1918'de yazmıştı. Bobbitt'in kitabında kaynakça verilmemiş olduğundan davranışçılardan, örneğin Watson'dan ilham aldığı doğrudan anlaşılamıyor olsa da, büyük bir olasılıkla o da o günlerde davranışçılığın etkisindeydi. Çünkü John Broadus Watson'un klasik makalesi "*Davranışçı gözüyle psikoloji*"nin (1913) yayınlandığı tarihinin üzerinden 5 yıl geçmişti. Ayrıca Bobbitt, kitabında her ne kadar "oyun, Tabiat'ın etkin eğitim tarzıdır" (s. 9) demişe de, onun açmış olduğu yoldan giden eğitim uygulamaları bu ilkeyi unutmuş görünmektedir. Günümüzde çocuklar okulun eğlenceli bir yer olduğunu düşünmemektedirler (Bacanlı & Koçer, 2012).